

A pesti zsidók első temploma(i)

Dombi Gábor

Amikor a budapesti zsinagógákról beszélünk leggyakrabban az úgynevezett „pesti zsidó háromszögre” gondolunk, tehát a fővárosban, Erzsébetvárosban (VII. kerület) álló három zsinagógára (a Dohány, Rumbach, Kazinczy utcákban). A köztudatban az él, hogy Erzsébetváros a fővárosi zsidóság középpontja. Ez csak megszorításokkal (volt) igaz. A mai Erzsébetváros elődje 1873-ban, Budapest egyesítésekor jött létre, amikor megfelezték a hatalmasra nőtt hajdani Terézvárost, s a városrész Erzsébet királyné nevét is csak 1882-ben vette fel. A hajdani Terézváros területén pedig jóval több zsinagóga állt (főképp, ha eltekintünk a számtalan egyéb imahelytől), s nem egy ma is áll, sőt működik. E területre tekintve pedig máris legalább ötszögről beszélhetünk (Dessewffy, Vasvári Pál utcaiakkal kiegészülve).

De a ma álló zsinagógákat is megelőzte Pest városában két olyan zsinagóga, amelyet bátran tekinthetünk az újkori pesti zsidóság kibocsátó, sőt vallási irányzata szempontjából meghatározó helyeinek. Mindkét zsinagóga, templom – korukban így nevezték őket – egy helyen, szorosan egymás mellett állt, az úgynevezett Orczy-házban. Az Orczy-ház a fővárosi Király utca és Károly körút sarkán álló, ún. Madách házak helyén állt 1937-ig, s végigkísérte a pesti zsidóság XVIII-XX. századi történetét. Ebben az épületkomplexumban jött létre a pesti zsidóság intézményrendszere: vallási, szociális intézményei, de a ház ennél sokkal több volt: lakóház, kereskedelmi- és kulturális központ, kiszolgálva a zsidó közösség szinte minden szükségletét. Az épület az Orczy bárói család közös tulajdona volt, s a róla szóló írásokban mindig felemlegetett legenda szerint – fénykorában – óránként egy aranyat jövedelmezett tulajdonosainak. Hogy ebből ők valójában mennyit is kaptak kézhez, azt a legenda terjesztői még sohasem vizsgálták.

De nem a legendákat, hanem a két zsidó templom történetét mutatja be tervezett előadásom.